Tartu, kui kaubandusliku keskuse osa mõistmiseks tarvitseb ainult meenutada, et Põhja-Eesti, eriti Virumaa sadamaist Oandisse tulevad või siit neisse sadamaisse minevad kaubad pidid rändama läbi selle värava. Lõunast Tartu kaudu Põhja-Eestisse toimetatavaist kaupadest väärivad erilist mainimist metallid, eriti pronks, millest valmistati tolleaja rohked ehted ja mida meile saadi eeskätt balti naaberrahvaste vahendusel. Põhja-Tartumaa ja Virumaa metall-leidudest osutavad paljud, et nende tee sinna on viinud nüüdsest Lätist ja Lõuna-Eestist, kusjuures suur osa neist loomulikult pole mööda pääsenud Tartust.

Selleks muinasleidude liigiks, mis eriti teab kõnelda omaaegsest kaubandusest, on mitmesugused aarded, kõigepealt müntidest, rahadest

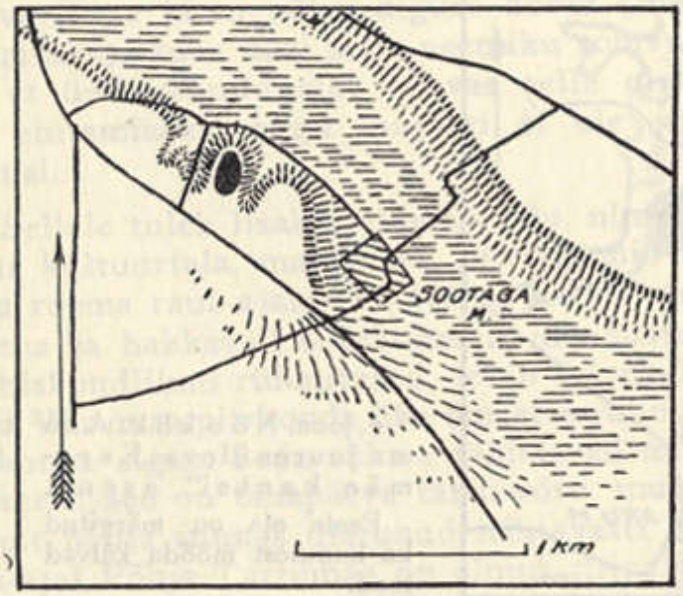

5. joon. Äksi khk. Lähte küla juures asetseva „Palalinna" asend.
Ära tähendatud on ka nüüdsed teed.

koosnevad aarded. Ei või olla juhus, et Tartust ja selle lähemast ümbruskonnast on päevavalgele tulnud rohkem mündileide kui ühegi teise Sise-Eesti muistse keskuse ümbrusest [6]. Need mündid on pärit 10.—12. sajandist p. Kr. — seega osalt vanemad kui venelaste Jurjevi rajamine. Seegi asjaolu osutab niiviisi, et Tartu oli juba enne Jaroslavi aega keskuseks, kus kaubeldi elavalt siia kokkujooksvate teede tõttu. Tartu ümbrusest jätkub rida suuri aardeid ka põhja poole, Virumaa

[6]) Tartust ja lähemast Tartu ümbrusest on teatavaks saanud järgmised müntideleiud: 1. Raadi ms. põllult paarkümmend araabia münti, leit. 1853. a.; 2. Tartu linnast, mitmest kohast, rida saksa münte; 3. Tartu ümbrusest rida saksa münte, leit. XIX sajandi keskel; 4. Tähtverest 2 saksa ja 1 anglo-saksi münt, leitud enne a. 1842; 5. Raadilt suur hulk saksa münte XI sajandist, leit. umb. 1911. a.; 6. Tartust rida hõbeehteid XII sajandist, leitud 1915. a.; 7. Vesnerist 10 araabia münti, aast. 903—943; 8. Vesnerist 2 anglo-saksi münti, leit. XIX sajandi 30-dail aastail; 9. Haaslavalt 3 araabia münti, aast. 906—915.

Tartu II, lk. 214